

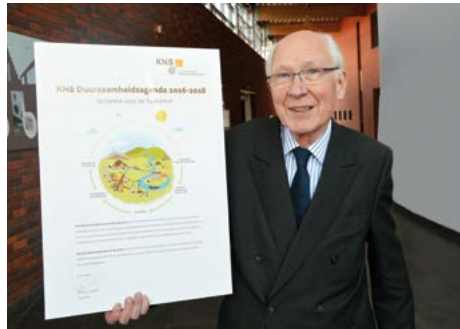
JAARVERSLAG 2016

Verantwoording

In onze moderne samenleving is informatie vrijwel permanent, overal en vooral actueel beschikbaar. Een samenvattend jaarverslag achteraf, is naar mening van KNB daarmee niet overbodig geworden, maar heeft wel een ander karakter. De meerwaarde ligt in het bieden van inzicht op de hoofdlijn van activiteiten en een duiding van het waarom daarvan. Het resultaat treft u hierbij aan: het KNB-Jaarverslag 2016.

Duurzaamheidsagenda

Maatschappelijke vraagstukken op het gebied van energievoorziening, klimaatbestendig ondernemen en duurzaam bouwen, plaatsen de bouwkeramische industrie voor grote uitdagingen. Ten behoeve van een programmatische aanpak hiervan presenteerde KNB in 2016 een geactualiseerde Duurzaamheidsagenda. "Het is de derde agenda op rij, wat goed illustreert dat het de sector menens

is met een duurzame samenleving" aldus KNB-voorzitter Dick Tommel bij de ondertekening van de Agenda.

De Agenda heeft als motto: 'Bestemd voor de Toekomst', wat het ambitieniveau van de bouwkeramische industrie accentueert. Inhoudelijk is er focus op vier thema's waar de sector vooruitgang kan, maar ook moet, boeken. Centraal staat het intensiveren van verdergaande energiebesparing, emissiebeperking en haalbaarheids-onderzoek naar de inzet van duurzame energiebronnen. De sector is vanuit het mineralogische productieproces aangewezen op gasgestookte ovens, maar streeft naar een geleidelijke overgang op biogas. Vanwege de grote hoeveelheid die benodigd is, vergt dat tijd maar ook een bestendig overheidsbeleid. Verder komt in de Agenda het sluiten van kringlopen aan bod en heeft een veilige, schone en gezonde werkomgeving voor fabriekspersoneel prioriteit. Het duurzame karakter van de winning van klei, een hernieuwbare grondstof, wordt nadrukkelijker in het maatschappelijk debat gepositioneerd. Het overheidsprogramma "Circulaire Economie" en het bijhorende Grondstoffenakkoord biedt daartoe goede aanknopingspunten.

Banenplan

Met overhandiging van het Banenboek door landelijk boegbeeld Aart van der Gaag aan KNB-directeur Ewald L.J. van Hal

werd symbolisch aftrap gegeven aan het Banenproject van de bouwkeramische industrie. Met dit project wil KNB een maximale inspanning leveren om mensen met een arbeidsbeperking in de bouwkeramische industrie aan werk te helpen.

Werkbezoeken

Met een meer dan gemiddelde belangstelling volgt de Europees keramische industrie, dus ook die in Nederland, de op Europees niveau voortgaande besprekingen over een nieuw emissiehandelsstelsel voor de periode na 2020 (ETS post 2020). Inzet is behoud van een eerlijk

speelveld binnen de EU met fabrikanten van concurrerende bouwmaterialen (zoals beton, metaal). Over dit en meer voerde KNB, al dan niet met de Europees keramische koepel Cerame-Unie, meerdere gesprekken met nationale en Europese politici zoals de heren Gerbrandy (D66), Dijkstra (VVD), Kerstens (PvdA) en Belder (SGP).

Koppelkansen

Bouwkeramiek, natuur en hoogwaterveiligheid hebben veel met elkaar te maken. Dat werd zichtbaar tijdens een door KNB georganiseerd werkbezoek aan een steenfabriek in de uiterwaarden voor beleidsambtenaren van het Ministerie van IenM. Aanleiding was de evaluatie van de Beleidslijn Grote Rivieren. Vastgesteld werd dat een veilige afvoer van rivierwater succesvol is te koppelen aan doelstellingen op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, economie en binnenkort ook duurzaamheid. Dit laatste op voorspraak van KNB.

Minder en anders

Naast klei is ook gas een grondstof voor keramiek. Alternatieve doorbraaktechnologieën voor het bakproces zijn nog niet voor handen zodat de hoogmoderne tunnelovens voorlopig nog gas gestookt zijn. De sector combineert de inspanningen naar gebruik van minder gas (energie-efficiency) met de zoektocht naar inzet van ander gas (duurzame energie). De beschikbare hoeveelheden daarvan zijn nog volstrekt ontoereikend maar de optie is op zichzelf beloftevol. Dit en meer kwam aan bod tijdens de KNB-Brancheday energiebesparing 2016. Uit bevindingen van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland RVO bleek dat de grofkeramische industrie (baksteen, keramische dakpan) in 2015 haar procesefficiency met 0,8% ten opzichte van 2014 verbeterde; de fijnkeramische industrie (keramische wand- en vloertegels, vuurvaste producten) met 1,4%.

Brug tussen ontwerp en uitvoering

Bouwen is letterlijk en figuurlijk werken aan de toekomst: om te wonen, om te leven maar ook om te werken en een bestaan op te bouwen. Te weinig wordt gezien dat de bouwsector niet alleen oplossingen biedt voor de maatschappelijke opgave tot huisvesting, maar ook kansen biedt voor grote groepen mensen met diverse achtergronden en verschillende talenten. En wat staat meer symbool voor bouwen dan een stel bakstenen en metselen!

64^e NK Metselen

Niet zozeer om deze reden, maar vooral om jongeren te interesseren voor metselonderwijs en het metselvak, initieert KNB

al decennialang het Nederlands Kampioenschap Metselen. Deze heroïsche strijd

om de Zilveren Troffel vond in 2016 in Emmen plaats. In de tuin van een lokale zorginstelling streeden twaalf metselleerlingen vier dagen lang om de hoogste eer in deze 64^e editie van het NK Metselen. In vier dagen tijd werden zes zitbanken gemetseld. De banken werden ontworpen door TU-Delft studenten Bouwkunde. Hiermee legde het NK Metselen voor het eerst in de geschiedenis verbinding tussen aankomende ontwerpers van (baksteen) gebouwen en aanstormend metsel talent. Winnaar Sander Janssen uit Someren ontving uit handen van de Drentse Commissaris van de Koning Jacques Tichelaar de Zilveren Troffel.

Vakonderwijs

Ook op andere wijze besteedde KNB aandacht aan het metselonderwijs. Ontwikkeld werd een metseltraining voor vmbo-docenten Bouwtechniek. Dit is nodig door een kennisvacuüm dat door de laatste vmbo onderwijsvernieuwing is

ontstaan. Hierdoor bevat het profieldeel 'Metselen vanaf de fundering' niet langer elementaire metseltechnieken, terwijl vakdocenten op het vmbo steeds minder specifiek zijn opgeleid. Het voedt de vrees, dat in de bouw een tekort aan arbeidskrachten nog verder in de hand wordt gewerkt indien het bouwgerichte beroeps- onderwijs zich niet meer gaat richten op elementair vakmanschap.

Ontwerpfascinatie

Onder bezielende leiding van architect en TU Delft-docent Koen Mulder startte aan de faculteit Bouwkunde de community 'BK Brick Works'. Het initiatief volgt op het aanstekelijke enthousiasme van Mulder (bekend van zijn baanbrekende publicatie over patroonkunst met baksteen) dat bij studenten, afstudeerders en anderen leidt tot een behoefte aan meer kennis over baksteenmetselwerk. In termen van de auteur: BK Brick Works legt de verbinding tussen de 'echte' bouw wereld en 'parametrische' ontwerpfascinaties.

In de zomerperiode namen 240 beginnende eerstejaars TU Delft bouwkunde-studenten, zgn. BouwKo's, deel aan het KNB-baksteenstapelevenement. In de loop van de tijd is het uitgegroeid tot een kenmerkend onderdeel van SteeOwee, het kennismakingsweekend voor eerstejaars

studenten Bouwkunde. Kort nadien liet KNB ook de nieuwe studenten Bouwkunde aan het Rotterdamse Albeda College zich met baksteen uitleven.

14^e Masterclass Baksteen

Tijdens de 14^e editie van de KNB Masterclass Baksteen werden met kennis en ervaring van architect Koen van Velsen en industrieel ontwerpster Baukje Trenning in Breda de ontwerp mogelijkheden met baksteen verkend.

Maakindustrie

"Steen Goed", een publicatie van RBT KAN, helpt fietsers de geheimen van de baksteenindustrie te ontdekken. KNB adopteerde het project en bevorderde de totstandkoming, als deelnemer in het Rijksprogramma AllesIsGezondheid maar ook als pleitbezorger voor publieke herwaardering van het belang van de maakindustrie voor Nederland.

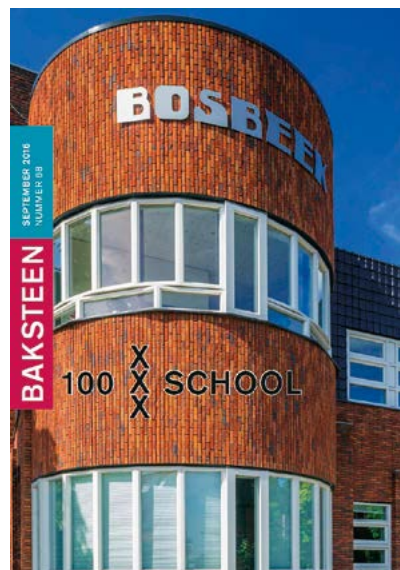

Kennisnetwerk

Binnen het KNB Kennisnetwerk Baksteenmetselwerk werd gesproken over mogelijkheden om de esthetische kwaliteit van gerealiseerd baksteenmetselwerk beter te kunnen beoordelen. Resultaten worden gepubliceerd ten behoeve van de beroepspraktijk en vinden hun weg naar de wereld van normalisatie.

KNB magazines

De 67^e uitgave van het KNB-architectuurmagazine BAKSTEEN greep het 100-jarig bestaan van de Amsterdamse School aan om stil te staan bij de toegevoegde waarde van deze stroming voor nieuwe bouwwerken. De stroming onderscheidt zich door samenhang tussen hoogstaande, ambachtelijke vaardigheid en de sculpturale kracht van een ontwerp

De 32^e editie van Contour Straatbaksteen, het KNB magazine over de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied, bevatte een interessant interview met meesterarchitect Jo Coenen, een column van Burgemeester Ferd Crone en natuurlijk veel inspirerende voorbeelden van straatwerk met gebakken klinkers.

KNB staat als geaccrediteerde kennisorganisatie vermeld op Registerleraar.nl en is als kennispartner geregistreerd voor de PBO-regeling BNA.

Infobladen en brochures

Alle KNB-infobladen werden inhoudelijk en qua vormgeving van een update voorzien, een KNB-uitgave over schoon metselwerk werd gepubliceerd en een nieuwe Architectuurnieuwsbrief zag het licht.

Feiten en cijfers

Bouwbeeld

Volgens het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid (EIB) steeg in 2016 het totale productievolume van de bouw met 7% tot ruim 61.5 miljard. Deze groei werd vooral gedragen door de woningbouw. Opvallend is dat binnen dit segment de 'nieuwbouw' weliswaar groeide (12%) maar 'herstel en verbouw' nog veel sterker (25%). Deze laatste profiteert van het grote aantal verhuizingen, de vele transformaties van gebouwen, uitstel van opdrachten tijdens de crisisperiode en de golf van verduurzaming van onroerend goed.

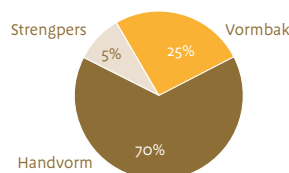
In 2016 werden bijna 54.000 nieuwe woningen opgeleverd. Dat is het hoogste aantal sinds 2012 (CBS) en 11% meer dan in 2015. De nieuwbouwtrend is duidelijk opwaarts gericht maar de productie is ver verwijderd van die in het verleden, toen er jaarlijks gemiddeld 76.000 nieuwe woningen werden gebouwd, en nog verder van de recente behoefte van 100.000 nieuwe woningen per jaar van de Taskforce Bouw (ook wel Cie. Wientjes).

In 2016 werden 51.000 bouwvergunningen voor nieuwe woningen verleend (-5%). Oorzaak is een gebrek aan bouwklare woningbouwplannen, een lager bouwvolume in opdracht van woningcorporaties en het langer moeten wachten op bouwvergunningen door projectontwikkelaars.

Metselbaksteen

In 2016 steeg de totale afzet metselbaksteen met 2%. Deze groei wordt stevig gedragen door een stijgende binnenlandse afzet van de Nederlandse metselbaksteen (+11%). De export daalde met 14% tot een niveau dat nog wel steeds boven het langjarig gemiddelde ligt.

Specificatie afzet metselbaksteen naar vormmethode

Rekeninghoudend met de import van metselbaksteen uit omliggende landen raamt het door KNB gevolgde Buildsight het binnenlands verbruik van metselbaksteen op ca. 609 WF* (+14%).

Sectorgegevens baksteenindustrie

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Productie (x 1 mln WF)*	metselbaksteen	1.147	1.133	1.169	1.056	861	719	764	680	652	779	881	853
	straatbaksteen**	334	379	375	404	355	364	353	314	305	301	340	376
Afzet (x 1 mln WF)*	metselbaksteen	1.110	1.149	1.155	1.063	876	744	803	669	653	842	824	837
	straatbaksteen**	355	330	361	384	361	338	369	346	312	314	349	354
Eindvoorraad (x 1 mln WF)*	metselbaksteen	504	487	508	502	487	461	421	433	433	371	428	444
	straatbaksteen**	114	162	174	194	189	215	199	167	146	130	131	153
Uitvoer (x 1 mln WF)*	metselbaksteen	213	234	255	188	152	153	164	154	229	403	325	281
	straatbaksteen**								27	30	29	32	30
Invoer (x 1 mln WF)*	baksteen	93	118	98	97	133	105	90	59	40	23	34	53
Aantal werknemers		1.458	1.515	1.513	1.544	1.417	1.357	1.304	1.273	1.219	1121	1137	1158
Omzet in mln euro's		291	339	370	358	332	261	277	243	231	276	272	281

*) Een Waalformaat (WF) is de op de afmeting 210 x 100 x 50 mm gebaseerde standaard rekeneenheid voor steenachtige materialen.

**) Doordat KNB voor straatbaksteengegevens in 2015 overstapte naar een nieuw systeem van registratie, is de aansluiting met gegevens over eerdere jaren verbroken.

Straatbaksteen

De afzet van de gebakken straatklinker ontwikkelde zich min of meer stabiel (1%). De export, voor straatbaksteen een relatief kleine markt, deed een stapje terug. De afzet van straatbaksteen in mechanisch verwerkbaar pakketten steeg met 9%**.

Keramische tegels

De Nederlandse markt voor keramische wand- en vloertegels liet in de eerste helft van 2016 een voorzichtig herstel zien wat zich in de tweede helft van het jaar sterker doorzette. Hiermee lijkt de markt definitief de neerwaartse trend van de afgelopen jaren achter zich te laten. De export vanuit Nederland toont een verdeeld beeld van exportlanden met goede maar ook matige groei.

Keramische dakpannen

De markt voor keramische dakpannen groeide in 2016 met ongeveer 9% ten opzichte van 2015. Deze groei werd met name gedragen door de nieuwbouwsector (16%), maar ook de renovatiesector liet een stijging zien (4,5%). Het aandeel keramische

dakpannen binnen de bekleding van het hellende dak is ten opzichte van 2015 licht gestegen. De in voorgaande jaren gesignaleerde stijgende vraag naar grotere panmodellen, vooral als gevolg van de stijging in de nieuwbouw, zette in 2016 verder door.

Verwachtingen

Voor de komende jaren zijn de verwachtingen voor de bouw als geheel positief. Dat is vooral gebaseerd op een goede groei in de onderhoud- en renovatiesector onder invloed van de opgaven uit het Energieakkoord en de toenemende transformatie van bestaande gebouwen. Voor de bouw van nieuwe woningen wordt een opwaartse trend richting 60.000 stuks in 2020 verwacht. In 2017 zal eerst nog sprake zijn van een lichte dip door tegenvallende vergunningverlening in 2016. De afzet metselbaksteen zal deze trend volgen. Doordat het baksteenverbruik in de onderhoud- en renovatiesector beperkt is zal de metselbaksteen het vooral van de nieuwbouwontwikkeling moeten hebben.

KNB in kort bestek

Koninklijke Nederlandse Bouwkeramiek (KNB) is de branchevereniging van nationale en multinationale ondernemingen die in Nederland op industriële wijze klei omzetten in een vormvast keramisch product voor de bouw of andere toepassingen.

KNB behartigt de gezamenlijke belangen van de keramische industrie in Nederland op het gebied van milieu, energie, grondstoffen, duurzaamheid, normeringen, arbeidsomstandigheden en vakopleiding, zowel nationaal als Europees. Voorts vertegenwoordigt het de sector bij afspraken met de overheid of andere belanghebbende partijen. Voor de baksteenindustrie draagt KNB bovendien zorg voor de ontwikkeling en overdracht van kennis naar de ontwerpende en verwerkende beroepspraktijk en naar het onderwijs. KNB is partij bij collectieve afspraken over arbeidsvoorwaarden in de baksteenindustrie.

KNB is lid van VNONCW, AWWN, NVTB, Cerame-Unie inclusief de Europese koepels TBE en CET, en neemt deel in Stichting Stapelbouw. Tevens is het kennispartner van MVO Nederland en Duurzaam Gebouwd.

Bestuur KNB (per 1-1-2017)

A. Blei
G.J. den Daas
Drs. B.J. Koekoek, vice-voorzitter
Koninklijke MOSA BV
B. de Ru
Dr. D.K.J. Tommel, voorzitter

KNB-Bureau

- mevrouw M. van Baal, medewerkster communicatie
- mr. E.L.J. van Hal, directeur
- ing. A. Mooiman, adviseur duurzaamheid en techniek
- ing. D. Slink, secretaris milieu en energie
- mevrouw J.M. Verheem, secretaresse
- ing. G.A. Westenbroek, technisch-wetenschappelijk adviseur

vereniging Koninklijke Nederlandse Bouwkeramiek (KNB)

Florijnweg 6, 6883 JP Velp (Gld.)
Postbus 153, 6880 AD Velp (Gld.)

☎ +31 (0)26 384 56 30

@ info@knb-keramiek.nl

🌐 www.knb-keramiek.nl
www.metselwedstrijden.nl

🐦 @EwaldLJvanHal

📘 @NKmetselen

Ledenlijst KNB (1-1-2017)

Baksteen Helden Panningen - Steenfabriek Engels Helden Helden-Panningen - Steenfabriek Engels Oeffelt Oeffelt	tel. (077) 3060495 tel. (077) 3060495 tel. (0485) 361444
Caprice Holding Steenfabriek Huissenswaard Angeren	tel. (088) 0103100
Daas Baksteen Zeddam Azewijn - Daas Click Brick Azewijn - Daas Baksteen, Steenfabriek De Nijverheid, Azewijn - Daas Baksteen, Steenfabriek De Volharding, Azewijn - Daas Baksteen, Steenfabriek De Vlijt, Winterswijk	tel. (0314) 651644 tel. (0314) 651644 tel. (0314) 651644 tel. (0314) 651644 tel. (0314) 651644
DEKO Elst	tel. (0481) 366466
St. Joris Keramische Industrie Beesel (L)	tel. (077) 4740100
Steenfabriek Klinkers Maastricht	tel. (043) 3478333
Steenfabriek Linssen Kerkrade	tel. (045) 5411213
Monier Montfoort - Monier Tegelen Tegelen - Monier Woerden Woerden	tel. (0348) 476500 tel. (077) 3269500 tel. (0348) 436800
Koninklijke MOSA Maastricht	tel. (043) 3689444
De Porceleyne Fles / Royal Delft Delft	tel. (015) 2512030
Steenfabriek de Rijswaard Aalst (Gld.)	tel. (0418) 552221
Rodruza Nijmegen - Rodruza Steenfabriek Rossum Rossum (Gld.) - Rodruza Steenfabriek "De Zandberg", Gendt	tel. (024) 3297450 tel. (024) 3224960 tel. (024) 3297450
Steenindustrie Strating Oude Pekela	tel. (0597) 613920
Koninklijke Tichelaar Makkum Makkum	tel. (0515) 231341
Vandersanden Group Spijk - Steenfabriek Hedikhuizen Hedikhuizen - Steenfabriek Spijk Spijk - Bylandt Tolkamer en Kessel - Steenfabriek Façade Beek Beek	tel. (0316) 566400 tel. (0316) 566400 tel. (0316) 566400 tel. (088) 0885555 tel. (046) 4372828
Steenfabriek Vogelensangh Deest	tel. (0487) 512459
Wienerberger Zaltbommel - Wienerberger Steenfabriek Bemmel, Haalderen - Wienerberger Steenfabriek Erlecom, Erlecom - Wienerberger Steenfabriek Haafden, Haafden - Wienerberger Steenfabriek Heteren, Heteren - Wienerberger Janssen-Dings Tegelen, Tegelen - Wienerberger Steenfabriek Kijfwaard-Oost, Pannerden - Wienerberger Steenfabriek Kijfwaard-West, Pannerden - Wienerberger Narvik Deest Deest - Wienerberger Narvik Tegelen Tegelen - Wienerberger Steenfabriek Nuance, Afferden (L.) - Wienerberger Panningen Panningen - Wienerberger Poriso Brunssum Brunssum - Wienerberger Steenfabriek Schipperwaard, Echteld - Wienerberger Steenfabriek Thorn, Thorn - Wienerberger Steenfabriek Wolfswaard, Opheusden - Wienerberger Steenfabriek Zennewijnen, Zennewijnen	tel. (088) 1181111 tel. (088) 1185500 tel. (088) 1185500 tel. (088) 1185500 tel. (088) 1185500 tel. (088) 1185800 tel. (088) 1185600 tel. (088) 1185600 tel. (088) 1185800 tel. (088) 1185540 tel. (088) 1185900 tel. (088) 1185900 tel. (088) 1185600 tel. (088) 1185500 tel. (088) 1185500 tel. (088) 1185680